

Kateřina Dostálová
Použití a význam koně v raném středověku
Posudek diplomové práce

Autorka si jako téma své diplomové práce zvolila rozsáhlé téma vztahu člověka a koně, které se dotýká mnoha oblastí raně středověké reality. Kůň byl nejen nejrychlejším dopravním prostředkem a později také důležitým hospodářským zvířetem ale získával i současně řadu symbolických významů a asociací jako atribut sociální prestiže či jako sakrální zvíře v rámci předkřesťanských náboženských systémů. Za účelem postžení této „multidimenzionality“ čtyřnohého přítele člověka byla autorka nucena vstupovat studiem rozsáhlé literatury do řady oblastí, které jsou často studovány samostatně či v jiných souvislostech. V tom bezpochyby spočívá hlavní úskalí podobných prací, s nímž se autorce ne vždy podařilo zcela uspokojivě vyrovnat.

Problematickým aspektem hodnocené práce je podle mého názoru především její struktura, která vedla k tomu, že některé vzájemně související problémy byly rozděleny do samostatných kapitol a v úvodu k nim tak bylo třeba znovu opakovat už jednou napsané. Na řadě míst pak není jasné, proč vlastně autorka věnuje tolik prostoru detailnímu popisu jevů, které s tématem souvisí jen velmi okrajově.

Po krátkém úvodu věnovanému problematice domestikace koně následuje kapitola o chovu koní v raném středověku, která je z velké části závislá na svědectví písemných pramenů. Kapitole by rozhodně neškodilo systémovější pojetí. Autorka vychází z konceptu D. Třeštíka a B. Krzemieńské a dává chov koní do souvislosti s tzv. služebnou organizací a mapuje výskyt toponym hypoteticky spojitelných s chovem koně. Na jejím konci však jednou větou uvádí, že služební organizace nemusela v této podobě vůbec existovat, aniž by pak z toho vyvodila důsledky pro zkoumané téma. K odhadu velikosti raně středověkých „chovných stanic“ nám také příliš nepomohou písemné prameny vztahující se k vrcholně středověkým klášterům. Odhad velikosti středočeského vojska prvních Přemyslovců vytvořený J. Žemličkou se nevztahuje k Boleslavu I. ale k jeho předchůdcům. V případě oddílu o ustájení koně bych si dovolil pochybovat, zda objekty z Olomouce o rozměrech 2 x 2 lze interpretovat jako maštale. Z jakého prostředí pochází uváděná zmínka o maštálích z „8./9. století“ (str. 15)?

Následující kapitola je věnována hospodářskému využití koně k tahu. Jedná se bezpochyby o klíčové a komplikované téma agrární historie související mj. i se změnou hospodářských systémů. Vzhledem k tomu, že se začalo prosazovat teprve na konci raného středověku, patří kapitola podle mne spíše až za pojednání o využití koně k jízdě. Více pozornosti by si v celé práci jistě zasloužilo vyhodnocení ikonografických pramenů.

Rozsáhlý oddíl je věnován využití koně k jízdě. Autorka nejprve popisuje proměny osedlání a ovládání koně a následně výstroj koně a výstroj jezdce. Musím přiznat, že mi uniká význam dlouhosáhlých doslovných prepisů typologického členění udidel, třemenů či ostruh podle jednotlivých autorů (i s lokalitami) aniž by k nim autorka zaujala jakékoliv vlastní stanovisko a to navzdory tomu, že se datování jednotlivých autorů nezřídka ocitá v kontradikci. Autorka např. uvádí, že počátky velkomoravských typů ostruh jsou podle Hrubého, Dostála a jiných kladeny na počátek 9. století aby následně klidně bez komentáře přejala (zjevně chybné) datování pohřebišť v Dolních Kotvicích se stejnými typy ostruh do 8. století. Ani slovem není zmíněna současná diskuse o velkomoravské chronologii. Postrádám zde prostě kritický přístup a jasný systém otázek. Klasifikace ostruh jak ji autorka podává je navíc nelogická (viz kapitola o páskových ostruhách, do které jsou zařazeny i typy s ploténkami, které jsou v další kapitole vydávány za samostatnou skupinu).

Za podstatně zdařilejší považuji úvahy o významu jezdecké výbavy jako sociálních atributů, které se stávaly součástí pohřebních obřadů. Zde si autorka klade zajímavé otázky o

vlastnictví koní ve velkomoravském prostředí, dědičnosti sociálního statusu apod. Mezi předměty nesoucími vyobrazení zvířete by ale třeba doplnit kategorie s motivem koňského spřežení (Praha, Stará Kouřim), příp. pro mladší období akvamanile.

Rozsáhlá kapitola je věnována pohřbům koní v avarském a velkomoravském prostředí, přičemž pro 9. století práce podává jejich aktualizovaný soupis. Řada informací je však opět poněkud nadbytečná – proč např. detailně popisovat pohřebiště v Dolních Dunajovicích, když zde koňské pohřby nalezeny nebyly?

Mimořádně zajímavým tématem je otázka konzumace koňského masa. Jak je dobře známo, již od 8. století církevní autority koňské maso zapovídají. V případě přijetí křesťanství Islandu však nebyla konzumace koňského masa a infanticida - jak autorka uvádí (s. 61) - zakázána, ale naopak si ostrované vymohli výjimku. Zákazy a jejich dodržování jsou však dvě různé věci a právě archeologie může být v tomto případě poměrně důvěryhodným advokátem. Absolutně mi ale uniká proč a na základě jakých kritérií autorka rozdělila osteologické soubory na ty, které mají svědčit o konzumaci koní (většina lokalit je přitom datována do vrcholného středověku) a raně středověké soubory shromážděné v kapitole „Počet koní z archeologických výzkumů“, v souvislosti s nimiž už o konzumaci nehovoří. Pokud jde o samotný důvod alimentárního zákazu má dnes většina autorů (např. Bartlett, Sanmark) za to, že vycházel z obětního významu koně v germánských společnostech, přičemž konzumace obětních zvířat je biblí zakazována.

Přes všechny uvedené výhrady je třeba vyzdvihnout, že autorka shromáždila velké množství literatury a podle svých možností se pokoušela s tématem, které je ji evidentně emocionálně blízké práci poctivě vyrovnat. Do budoucna bych ovšem rozhodně doporučoval kritičtější a systémovější přístup. Práce podle mého názoru naplňuje požadavky kladené na diplomovou práci a doporučuji ji proto k dalšímu řízení.

PhDr. Ivo Štefan, PhD
V Oxfordu 12. 6. 2012